

Rimpelrozen vormen een ernstige bedreiging voor de Noordduinen. Dit duingebied is het leefgebied van veel konijnen en het broedgebied van tientallen tapuiten. Ingrijpen om een verdere verdringing van de oorspronkelijke vegetatie te voorkomen, is noodzakelijk.

Rimpelrozen bedreigen Noordduinen

De rimpelroos (*Rosa rugosa*) is een krachtig groeiende struik met veel stekels. De bladen zijn geveerd, met vijf tot negen rimpelige, van boven glanzende blaadjes. Van juni tot september zijn de planten getooid met vrolijke roze of purperrode bloemen, zelden wit, tamelijk groot, tot negen centimeter in diameter. De struik komt oorspronkelijk uit China en is in het verleden veel aangeplant als tuinplant en parkheester, ook in de Noordduinen tussen Den Helder en Callantsoog, vooral langs de fietspaden. Je treft hem nu overal in dit duingebied aan. Niet alleen doordat hij zich er zo thuis voelt, maar vooral doordat hij zich er zo gemakkelijk en onbelemmerd kan vermeerderen door wortelopslag en door nootjes.

In de Noordduinen groeien ook veel duinroosjes (*Rosa pimpinellifolia*). Men zou die twee soorten kunnen verwarren, zeker in de winter als er alleen maar kale twijgen aan de struiken zitten. Maar het duinroosje is veel kleiner, heeft dunnere twijgen en heeft in de zomer bladen die geveerd zijn met zeven tot elf blaadjes. Deze plant bloeit met betrekkelijk kleine witte bloemen en heeft zwarte bottels.

MOOI, DAT WEL!

De rimpelroos wordt niet alleen gewaardeerd om zijn fraaie bloemen en fris glanzende bladeren, maar eveneens om zijn grote oranje-rode bottels die in september en oktober in grote aantallen de struiken sieren, in september zelfs tegelijk met de laatste bloemen. De bottels kunnen niet alleen worden gebruikt

om jam van te maken, maar ze zijn ook een bron van voedsel voor sommige dieren, zoals voor vossen die de rijpe bottels eten. De vossenkeutels zijn dan helemaal of gedeeltelijk oranjegeel van het vruchtvlies en ze zitten vol nootjes.

bezocht door kevers en bijen. En de konijnen laten zich niet weerhouden om hun holen te graven in dit dichte struikgewas, zonder zich te storen aan de krachtige taaie wortels. Maar helaas staan de rimpelrozen niet op hun menu.

Verder zijn de groenlingen verzot op de nootjes, die zij uit de rijpe, zacht geworden vruchten peuteren. Ook zij dragen bij aan de verspreiding van de plant. De dicht op elkaar staande, stekelige twijgen bieden ook een schuilplaats aan fazanten. Vossen en andere predatoren kunnen daar niet zo gemakkelijk in doordringen. De bloemen worden

De rimpelroos kan door zijn concurrentievermogen en zijn krachtig horizontale ondergrondse uitlopers onbelemmerd tot grote complexen uitgroeien. Hij is in de Noordduinen in feite een invasieve soort geworden, die bijna onopvallend - althans voor de oppervlakkige waarnemer - door wortelopslag en zaailingen steeds meer terrein verovert. Daarbij

komt dat de rimpelroos dichte zoden maakt waartussen geen andere planten kunnen groeien en ook nog tamelijk hoog wordt, afhankelijk van de standplaats een tot anderhalve meter.

Vergeleken daarmee groeit het duinroosje in veel opener structuren. Deze plant is niet zo robuust en wordt ook nog eens kort gehouden door de konijnen. Het struikje wordt daardoor maximaal twintig tot dertig centimeter hoog. Door de ruimte tussen de struikjes en door hun geringe hoogte is er plaats voor allerlei andere gewassen, zoals grassen, kruiden, mossen en korstmossen. De duinroosvelden maken op veel plaatsen in feite deel uit van het kort begraasde duingrasland dat karakteristiek is voor het door konijnen begraasde duingebied, de grijze duinen.

het graafwerk van de konijnen, bieden mogelijkheden voor een geslaagde invasie.

Het grijze duingebied is om verschillende redenen waardevol. Niet alleen als woongebied van konijnen, maar ook als broedgebied van tapuiten. De Noordduinen vormen een van de weinige bolwerken van tapuiten in ons land. Zij broeden er in konijnenholen en zoeken hun voedsel tussen de door de konijnen kort gehouden vegetatie. Hoge grassen en rimpelrozen vormen een ernstig obstakel voor tapuiten. De insecten waarvan zij leven, komen juist voor op de kort begraasde, open vegetatie. De beheermaatregelen zijn er dan ook op gericht om de condities van de plekken waar regelmatig tapuiten worden gesignaleerd, te optimaliseren en waar mogelijk nieuwe, potentiële vestigingsplekken voor tapuiten te cre-

de duinparelmoervlinder en de kleine parelmoervlinder. Deze Rode Lijstsoorten komen gelukkig nog veel voor in de Noordduinen. Zij zijn afhankelijk van viooltjes als waardplant en viooltjes kunnen zich alleen maar handhaven tussen lage en open vegetaties. Deze subtiele relaties tussen flora en fauna zijn kwetsbaar. Elke aantasting daarvan moet daarom serieus worden bekeken.

ONDERZOEK IN OCTOPUS

Naar één van de complexen rimpelrozen in het centrale duingebied, om zijn vorm Octopus gedoopt, is onderzoek gedaan. Vanaf september 2005 is de terreinwinst ervan in de gaten gehouden met behulp van piketpaaltjes. In november 2007 is weer een meting gedaan. Voor zover de piketpaaltjes waren terug te vinden, bleek dat Octopus, gerekend vanaf de gemarkeerde

Links: De rimpelroos stamt oorspronkelijk uit China en is in het verleden veel aangeplant als tuinplant en parkheester. Foto: Jan van der Straaten / Saxifraga

Rechts: De rimpelroos wordt gewaardeerd om zijn grote oranje-rode bottels die in september en oktober in grote aantallen de struiken sieren.

“Zonder ingrijpen zal de rimpelroos uitgroeien tot een nauwelijks meer te bestrijden plaag.”

KONIJNEN EN TAPUITEN

Juist dit grijze duingebied, dat zijn typering ontleent aan de daar voorkomende grijze korstmossen en grijze grassen, zoals rendiermossen, elandgeweimos en buntgras, is kwetsbaar voor een invasieve soort. De open structuur, de geringe hoogte van de vegetatie en de vele stukken open zand, mede door

eren. In het verlengde hiervan is meer aandacht voor de versturende werking van rimpelrozen in de Noordduinen op zijn plaats. Immers waar rimpelrozen in grote formaties voorkomen, kan men geen tapuiten verwachten.

Het grijze duingebied is niet alleen de habitat van konijnen en tapuiten, maar ook van diverse graslandvlinders, zoals

plekken, in twee jaar tijd met gemiddeld 70,8 centimeter was gegroeid. De afstand tussen het piketpaaltje en de buitenste wortelscheut dus. Dat is gemiddeld circa 35 centimeter per jaar. Octopus zal op basis van deze groeisnelheid onder gelijkblijvende omstandigheden in tien jaar tijd van de huidige 400 vierkante meter uitgroeien naar

552 vierkante meter, een toename van 38 procent.

De terreinwinst ontstaat door horizontale, ondergrondse uitlopers met een opvallend groot vermogen om tussen de wortels van andere planten door te dringen. Een afzonderlijke uitloper bleek in een jaar tijd meer dan een meter te zijn gegroeid, gerekend vanaf

voor de rimpelrozen toenemen om met meer uitlopers tegelijkertijd terrein te veroveren.

Een ander mechanisme met een soortgelijke werking is het gevolg van een soort concentratiewet, waardoor de vorming van een massieve zode wordt bevorderd. Dit mechanisme, dat nu al op beperkte schaal waarneembaar is,

Vossen eten vaak rijpe rozenbottels. De keutels zijn dan helemaal of gedeeltelijk oranjegeel van het vruchtvlees en ze zitten vol nootjes.

de moederplant tot de wortelopslag. Uit de wortelopslag kan weer een nieuwe ondergrondse uitloper ontstaan. De aldus ontstane keten van nieuwe struikjes verbeeldt de tastende tentakel van een octopus, steeds op zoek naar nieuw terrein. Het verdere verloop, het uitgroeien van al die uitlopers tot een compacte zode, is een kwestie van tijd.

Dit door extrapolatie verkregen groeipercentage is vermoedelijk aan de lage kant. Er zijn meer invloeden met een cumulatieve uitwerking. Het veronderstelde groeipercentage van 38 procent zal daardoor vermoedelijk hoger uitvallen en eerder worden bereikt. Het gaat om de volgende mechanismen. Door een toename van de oppervlakte neemt de omtrek, of anders gezegd de lengte van de buitenzijde, van de formatie rimpelrozen toe. De uitvalsbasis wordt daardoor breder, waardoor de kansen

treedt op waar afzonderlijke formaties rimpelrozen naar elkaar toegroeien. Verstremgeling van de wortelstelsels tot een massief geheel komt hierdoor sneller en intenser tot stand.

Ook de overvloedige vruchtafzetting zal aan de verspreiding bijdragen. Maar hoe dat precies werkt is niet duidelijk. Vogels en vossen hebben er een aandeel in, dat is zeker. Maar hoe het zit met de plek en de voedingsbodem waar nieuwe struikjes tot ontwikkeling kunnen komen, is niet precies bekend. Het zijn vermoedelijk de open plekken met enige sporen van humus.

DILEMMA

De hier geschetste ontwikkeling is verontrustend, omdat de rimpelrozen al wijdverbreid in de Noordduinen voorkomen. Uitgaande van Octopus moet worden gevreesd dat zonder ingrij-

pen de rimpelroos in de Noordduinen tot een nauwelijks meer te bestrijden plaag zal uitgroeien. Ingrijpen zal tot verstoring leiden. Uitstel van ingrijpen zal echter tot nog meer verstoring leiden, doordat het probleem intussen is gegroeid.

Er zijn verschillende strategieën denkbaar. Je kunt kiezen voor een rigoureuze aanpak waarbij hele complexen rimpelrozen in een keer worden bestreden. Of je kiest voor een meerjarenplan met een tactische benadering, door per locatie te kijken naar de ernst van de woekering. Er zijn bijvoorbeeld plekken waar rimpelrozen groeien tussen kraaiheide, eikvaren, dauwbraam, grassen en kamperfoelie. Op die plekken lijkt een zekere stabiliteit te bestaan doordat de planten elkaar in toom houden. Die zouden daarom een lagere graad van urgentie kunnen krijgen.

Maar hoe pak je het terugdringen van de rimpelrozen feitelijk aan? Rooien met handkracht is niet te doen. Het Landschap Noord-Holland, de beheerder van de Noordduinen, heeft proeven laten doen met chemische bestrijdingsmiddelen, maar die hebben tot dusverre niet gewerkt. In enkele proefvakken langs de kant van de weg zijn ook rimpelrozen - voor zover mogelijk - machinaal verwijderd. Deze plekken zullen nog veel nazorg nodig hebben om nieuwe opslag tegen te gaan. Het machinaal verwijderen van de rimpelrozen in de kwetsbare grijze duinen zal zeker beschadiging van bodem en vegetatie veroorzaken.

Dit is een gecompliceerd dilemma, waarbij ook nog opvattingen over welke ingrepen in een natuurgebied acceptabel zijn, een rol spelen. Een grondige afweging is daarom noodzakelijk. Een definitieve keuze over de te volgen aanpak laat hierdoor nog even op zich wachten.

Ton Leentvaar is lid van de KNNV-afdeling Den Helder. Hij doet als vrijwilliger monitoringsonderzoek voor het Noord-Hollands Landschap.